

K Z O M B U N D L A K Ń A T
Z B A D A Ń A

Warszawa, listopad 2011

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/144/2011

POLAKÓW OBRAZ
RZECZYWISTOŚCI
PARAFIALNEJ

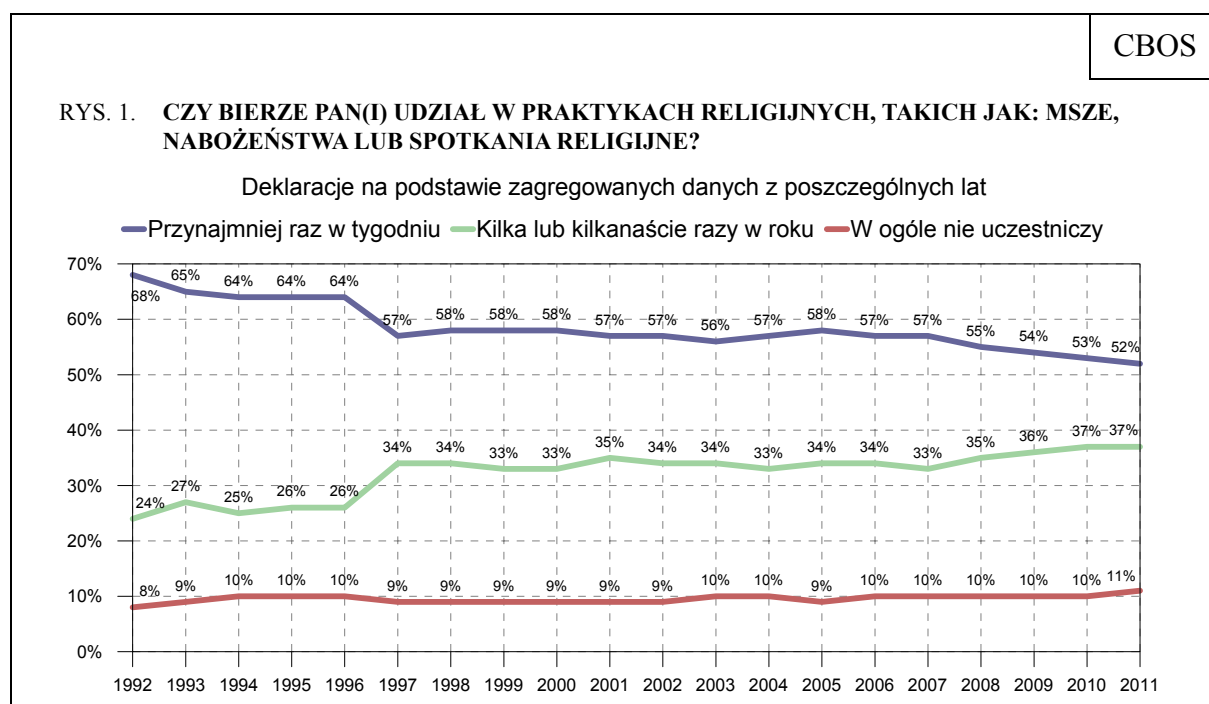

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Polska od wielu lat pozostaje ostoją Kościoła rzymskokatolickiego. Źródła tego stanu rzeczy upatruje się i w historii, i w papieżstwie Jana Pawła II – pontyfikacie szczególnym: bogatym nie tylko w sferze *sensu stricto* duchowej, ale także niestroniącym od działalności o charakterze dyplomatycznym, czy wręcz politycznym. Ten drugi wymiar papieskiej aktywności okazał się istotny dla umacniania narodowej tożsamości w trudnym dla naszego kraju okresie lat osiemdziesiątych. Kontekst historyczny tego pontyfikatu miał niebagatelne znaczenie dla rozbudzenia w Polakach jedności z Kościołem.

Długofalowy monitoring wskaźników religijności pozwala stwierdzić, że po śmierci papieża Polaka zaangażowanie religijne jego rodaków zmniejszyło się. Badania nasze pokazują, iż odejście Jana Pawła II zainicjowało w naszym kraju proces odchodzenia od zinstytucjonalizowanych form religijności¹. Proces, który z całą pewnością nie zachodzi w próżni i ma bardziej złożony charakter – współwystępuje z wieloma czynnikami, mogącymi mieć względem niego zarówno charakter wtórny, jak i pierwotny.

Na wykresie prezentowane są odpowiedzi zrekodowane. W latach 1992–1996 do pytania „Czy bierze Pan(i) udział w praktykach religijnych, takich jak: msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?” stosowano następującą kafeterię: „Tak, zazwyczaj kilka razy w tygodniu”, „Tak, raz w tygodniu”, „Tak, kilka razy w roku”, „W ogóle w nich nie uczestniczę”. Od 1997 roku włączono dodatkową odpowiedź: „Tak, kilka razy w miesiącu”, którą z kolei w połowie 1998 roku zmieniono na „Tak, jeden lub dwa razy w miesiącu”

¹ Por. komunikat CBOS „Dwie dekady przemian religijności w Polsce”, wrzesień 2009 (oprac. R. Boguszewski).

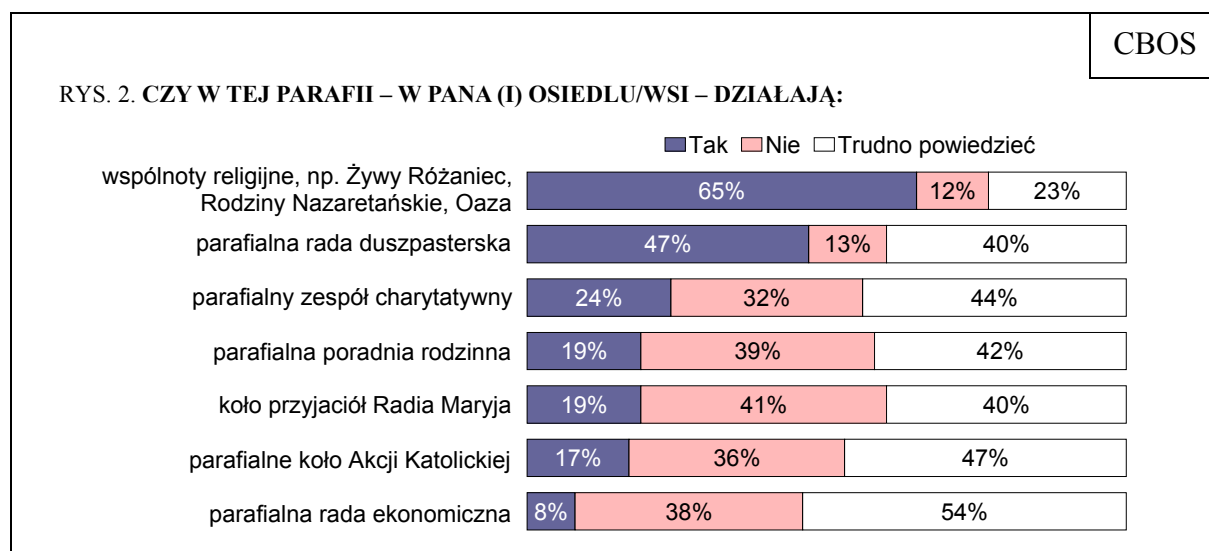
W obliczu tych przemian szczególnie ważna wydaje się okresowa ocena życia parafialnego Polaków. Taką kompleksową analizę przeprowadzaliśmy jak dotąd dwukrotnie – w 2005 roku, na krótko przed śmiercią papieża oraz w roku 2008; ponowiliśmy ją także w jednym z ostatnich badań². W rezultacie opracowaliśmy dwa komunikaty: jeden – diagnozujący poziom zakotwiczenia Polaków w ich środowisku parafialnym³ oraz niniejszy – poświęcony społecznej percepcji parafialnej rzeczywistości.

O RZECZYWISTOŚCI PARAFIALNEJ

MIKROSTRUKTURY PARAFIALNE

Aby sprawdzić, w jakim stopniu polski Kościół stwarza wiernym warunki do aktywnego uczestnictwa w jego życiu, zapytaliśmy ankietowanych o mikrostruktury, jakie funkcjonują w ich lokalnej parafii.

Przeważająca część badanych (65%) deklaruje, że w ich parafii działają wspólnoty religijne, takie jak Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie czy Oaza. Prawie połowa (47%) potwierdza istnienie rady duszpasterskiej, jedna czwarta (24%) – zespołu charytatywnego, a około jednej piątej wskazuje na istnienie poradni rodzinnej (19%), koła przyjaciół Radia Maryja (19%) i koła Akcji Katolickiej (17%). Jedynie nieliczni dostrzegają w swojej parafii radę ekonomiczną (8%).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (257) przeprowadzono w dniach 29 września – 5 października 2011 roku na liczącej 1099 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

³ Zob. komunikat CBOS „O religijnym i społecznym zaangażowaniu Polaków w lokalnych parafiach”, listopad 2011 (oprac. R. Boguszewski).

Tabela 1

Czy w tej parafii – w Pana(i) osiedlu/wsi – działają:	Odpowiedzi respondentów według terminów badań								
	II 2005			VIII 2008			X 2011		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach								
– wspólnoty religijne, np. Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie, Oaza	69	5	26	57	12	31	65	12	23
– parafialna rada duszpasterska	49	10	41	50	11	39	47	13	40
– parafialny zespół charytatywny	34	22	44	23	29	48	24	32	44
– parafialna poradnia rodzinna	32	26	42	25	33	42	19	39	42
– koło przyjaciół Radia Maryja	-	-	-	20	33	48	19	41	40
– parafialne koło Akcji Katolickiej	24	23	53	20	32	48	17	36	47
– parafialna rada ekonomiczna	14	23	63	10	35	55	8	38	54

Mimo że ranking dostrzegania obecności konkretnych mikrostruktur w kolejnych pomiarach nie ulega większym zmianom, odsetki odpowiedzi wskazujących na dostępność większości inicjatyw parafialnych zmniejszają się. Tendencje te obserwujemy zarówno wśród ogółu respondentów, jak i wśród tych, którzy czują się związani z lokalną parafią, a więc – przynajmniej potencjalnie – powinni więcej wiedzieć o jej strukturach. Negatywny trend zarysowuje się przede wszystkim w odniesieniu do mikrostruktur, na funkcjonowanie których już wcześniej wskazywano rzadziej: poradni rodzinnych (od 2005 roku odsetek wskazań pozytywnych wśród ogółu badanych zmniejszył się o 13 punktów), zespołów charytatywnych (spadek o 10 punktów), kół Akcji Katolickiej (spadek o 7 punktów) oraz rad ekonomicznych (spadek o 6 punktów). Na dość stabilnym poziomie utrzymuje się natomiast odsetek badanych potwierdzających istnienie rad duszpasterskich. Od 2005 roku, mimo pewnego zachwiania w roku 2008, nie zmieniła się też istotnie liczba osób dostrzegających obecność parafialnych wspólnot religijnych.

Tabela 2

Czy w tej parafii – w Pana(i) osiedlu/wsi – działają:	Odpowiedzi:					
	ogółu badanych	osób deklarujących, że czują się związane z lokalną parafią* (N=858)	ogółu badanych	osób deklarujących, że czują się związane z lokalną parafią* (N=793)	ogółu badanych	osób deklarujących, że czują się związane z lokalną parafią* (N=787)
	II 2005		VIII 2008		X 2011	
	w procentach					
– wspólnoty religijne, np. Żywy Różaniec, Rodziny Nazaretańskie, Oaza						
Tak	69	77	57	66	65	77
Nie	5	6	12	14	12	12
Trudno powiedzieć	26	17	31	20	23	11
– parafialna rada duszpasterska						
Tak	49	56	50	60	47	58
Nie	10	11	11	13	13	13
Trudno powiedzieć	41	33	39	27	40	29
– parafialny zespół charytatywny						
Tak	34	38	23	27	24	29
Nie	22	25	29	35	32	37
Trudno powiedzieć	44	37	48	38	44	34
– parafialna poradnia rodzinna						
Tak	32	35	25	29	19	22
Nie	26	30	33	39	39	46
Trudno powiedzieć	42	35	42	32	42	32
– koło przyjaciół Radia Maryja						
Tak	-	-	20	21	19	22
Nie	-	-	33	39	41	47
Trudno powiedzieć	-	-	48	40	40	31
– parafialne koło Akcji Katolickiej						
Tak	24	28	20	24	17	21
Nie	23	26	32	38	36	42
Trudno powiedzieć	53	46	48	38	47	37
– parafialna rada ekonomiczna						
Tak	14	16	10	12	8	10
Nie	23	27	35	42	38	44
Trudno powiedzieć	63	57	55	46	54	46

* Połączono odpowiedzi „zdecydowanie” i „raczej”

Spadki notowane na poziomie konkretnych organizacji znajdują odzwierciedlenie w bardziej syntetycznym wskaźniku, niosącym informację o całkowitej liczbie struktur dostrzeganych w lokalnej parafii. Choć we wszystkich badaniach respondenci mający jakiegokolwiek rozeznanie w parafialnych mikrostrukturach (a więc ci, którzy określając dostępność poszczególnych inicjatyw udzielili co najmniej jednej odpowiedzi jednoznacznej – innej niż „trudno powiedzieć”) deklaruowali wiedzę o funkcjonowaniu przeciętnie około dwóch – trzech struktur, średnia liczba wskazywana przez nich w kolejnych latach zmniejszała się.

Tabela 3

Przeciętna liczba mikrostruktur dostrzeganych w lokalnej parafii:	Odpowiedzi respondentów według terminów badań*		
	II 2005	VIII 2008	X 2011
w skali 0-7**	-	2,6	2,4
w skali 0-6***	2,7	2,4	2,2

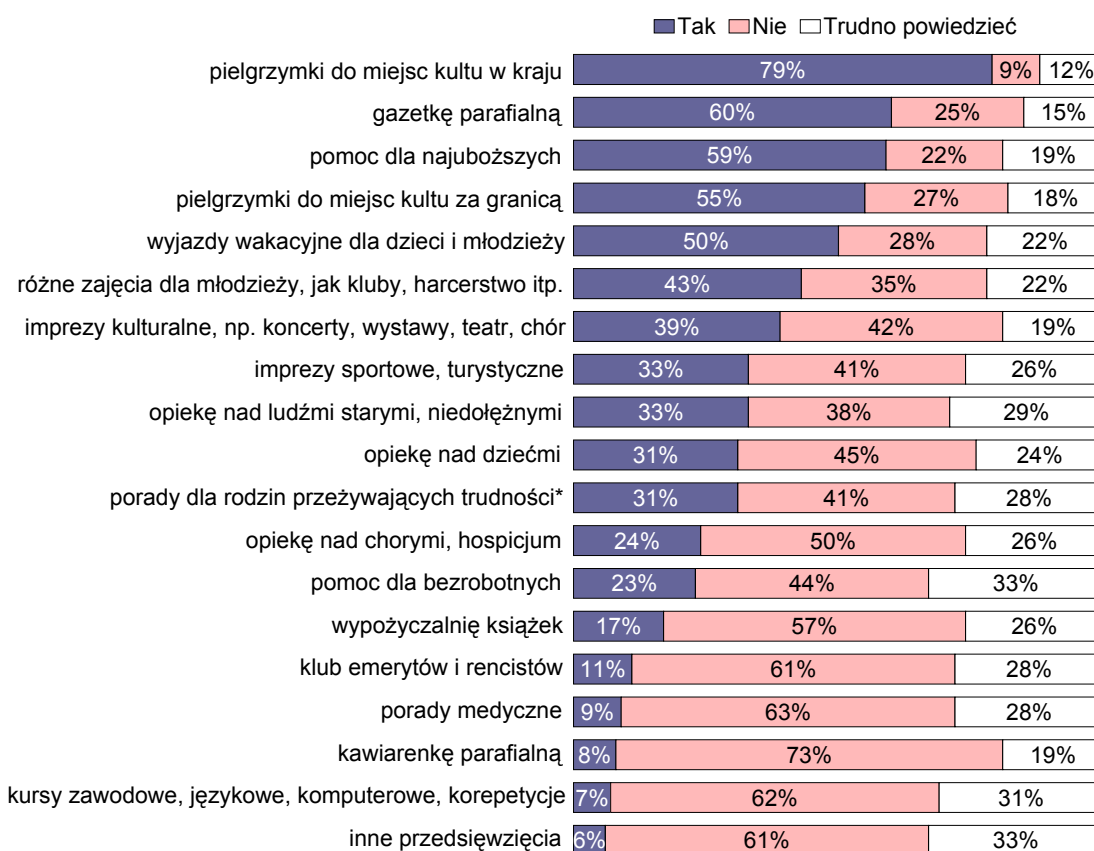
* Uwzględniono odpowiedzi respondentów, którzy udzielili jednoznacznej odpowiedzi („tak” lub „nie”) na co najmniej jedno z analizowanych pytań
 ** Na podstawie średniej arytmetycznej twierdzących odpowiedzi na siedem pytań kwestionariusza
 *** Na podstawie średniej arytmetycznej twierdzących odpowiedzi na sześć pytań kwestionariusza. Skala uwzględnia sześć typów inicjatyw – pomija koła przyjaciół Radia Maryja, o które pytamy badanych od 2008 roku

ZAANGAŻOWANIE NA RZECZ LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Obszarem aktywności parafii istotnym dla jej wizerunku są przedsięwzięcia pozostające w bezpośrednim związku z codziennymi doświadczeniami wiernych, z ich problemami i potrzebami – nie tylko tymi o podłożu religijnym.

Niemal cztery piąte ankietowanych (79%) deklaruje, że w ich lokalnej parafii organizuje się pielgrzymki do miejsc kultu w kraju, ponad połowa badanych (60%) przyznaje też, że prowadzi się gazetkę parafialną, pomaga najuboższym (59%) oraz organizuje pielgrzymki zagraniczne (55%). Połowa respondentów (50%) w ofercie parafii znajduje wakacyjne wyjazdy dla dzieci i młodzieży, a około dwóch piątych mówi o organizowaniu zajęć dla ludzi młodych, w ramach klubów i harcerstwa (43%) oraz o aktywności kulturalnej (39%). Zdaniem jednej trzeciej działalność parafii obejmuje także organizację imprez sportowych i turystycznych (33%), opiekę nad ludźmi starszymi i niedołączonymi (33%), opiekę nad dziećmi (31%) oraz udzielanie porad rodzinom przeżywającym trudności (31%). Rzadziej rozwijanym polem społecznej aktywności jest opieka nad chorymi (24%), świadczenie pomocy na rzecz bezrobotnych (23%) i wypożyczanie książek (17%). Jeszcze mniej rozpowszechnione okazują się kluby emerytów i rencistów (11%), poradnictwo medyczne (9%), kawiarenki parafialne (8%) oraz inicjowane przez parafię kursy i korepetycje (7%).

RYS. 3. CZY W PARAFII DZIAŁAJĄCEJ W PANA(I) OSIEDLU/WSI ORGANIZUJE SIĘ – POZA MSZAMI ŚW., NABOŻEŃSTWAMI I INNYMI PRAKTYKAMI RELIGIJNYMI – TAKŻE:

* Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanię, przemoc itp.

Odpowiedzi respondentów orientujących się w aktywności prospołecznej parafii układają się w swoiste wzorce. Interpretacja ich konfiguracji pozwala wyróżnić sześć obszarów zaangażowania kościoła na rzecz lokalnej społeczności: działalność kulturalną i organizowanie czasu młodzieży, niesienie pomocy potrzebującym, działalność edukacyjną i poradniczą, działalność opiekuńczą, działalność turystyczną oraz organizowanie czasu osobom starszym.

Tabela 4

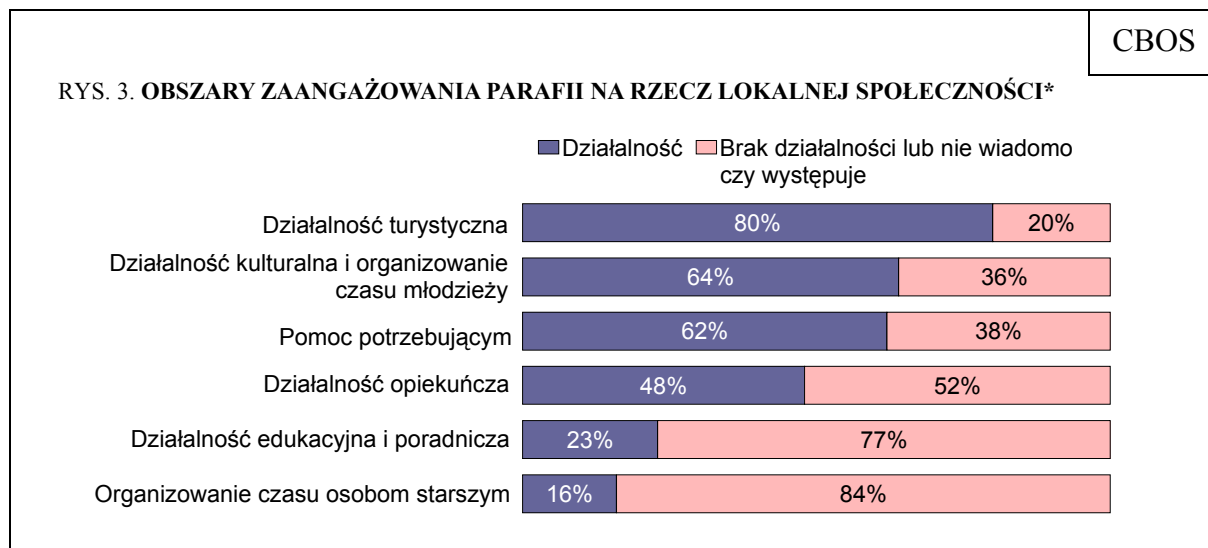
Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Obszary zaangażowania parafii na rzecz lokalnej społeczności*					
	Działalność kulturalna i organizowanie czasu młodzieży	Pomoc potrzebującym	Działalność edukacyjna i poradnicza	Działalność opiekuńcza	Działalność turystyczna	Organizowanie czasu osobom starszym
– imprezy sportowe, turystyczne	0,81	0,13	0,10	0,15	0,06	0,11
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	0,68	0,06	0,19	0,11	0,32	0,08
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	0,68	0,26	0,01	0,13	0,33	0,05
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	0,66	0,11	0,09	0,11	0,06	0,24
– pomoc dla bezrobotnych	0,04	0,83	0,02	0,03	0,05	0,14
– pomoc dla najuboższych	0,28	0,71	0,11	0,09	0,10	0,11
– opiekę nad ludźmi starymi niedołączonymi	0,11	0,66	0,01	0,43	0,19	0,17
– porady medyczne	0,11	0,01	0,85	0,02	0,04	0,03
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	0,14	0,05	0,84	0,05	0,00	0,12
– wypożyczalnię książek	0,05	0,36	0,51	0,36	0,02	0,16
– opiekę nad chorymi, hospicjum	0,05	0,13	0,05	0,86	0,10	0,12
– opiekę nad dziećmi	0,52	0,18	0,11	0,60	0,04	0,18
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	0,08	0,09	0,02	0,12	0,87	0,03
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	0,41	0,21	0,02	0,03	0,57	0,16
– klub emerytów i rencistów	0,26	0,11	0,04	0,08	0,01	0,74
– kawiarenkę parafialną	0,06	0,02	0,33	0,01	0,08	0,74

Wyniki analizy składowych głównych (PCA) – w tabeli prezentowane są ładunki czynnikowe w rozwiązaniu rotowanym (rotacja ortogonalna metodą Varimax z normalizacją Kaisera) noszące informację o stopniu powiązania pierwotnej zmiennej z daną składową w skali |0-1|; moc wyjaśniająca modelu to 67% wariancji zmiennych wyjściowych. W analizie uwzględniono odpowiedzi respondentów odznaczających się dostateczną wiedzą w omawianym zakresie – udzielających jednoznacznej odpowiedzi („tak” lub „nie”) na każde z dziewiętnastu pytań (N=304). Z przyczyn analitycznych bądź merytorycznych z wyznaczenia składowych wykluczono trzy zmienne: „Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także: (1) gazetkę parafialną, (2) porady dla rodzin przeżywających trudności, (3) inne przedsięwzięcia”

Wykorzystując powyższy schemat do klasyfikacji deklaracji ogółu ankietowanych możemy sprawdzić, czy wyłania się z nich hierarchia aktywności, wskazująca te obszary, w których zaangażowanie parafii jest potencjalnie częstsze, i te, w których dostrzega się je rzadziej.

Badani niemal powszechnie twierdzą, że lokalny kościół prowadzi działalność o charakterze turystycznym (80%). Do parafialnych priorytetów należy także kierowanie ofert trafiających do ludzi młodych i aranżowanie wydarzeń kulturalnych (64%) oraz zapewnienie

pomocy potrzebującym (62%). Prawie połowa respondentów zauważyła w swej parafii działalność o charakterze opiekuńczym (48%). Mniej widocznymi formami aktywności okazują się działania edukacyjne i poradnicze (23%) oraz organizowanie czasu osobom starszym (16%).

* Na podstawie sumy boolowskiej twierdzących odpowiedzi na pytania stanowiące wskaźniki poszczególnych składowych

Obraz aktywności podejmowanych w lokalnej parafii jest obecnie bogatszy niż w roku 1994 i – w większości wymiarów – uboższy niż w roku 2005. Chociaż aktualna oferta kościołów przypomina tę sprzed trzech lat, w porównaniu z rokiem 2008 zdecydowanie przybyło ankietowanych twierdzących, że w ich parafii wydaje się gazetkę (od 2008 roku wzrost o 12 punktów), nieco więcej respondentów dostrzega także zaangażowanie parafii w organizowanie zajęć dla osób młodych (wzrost o 7 punktów), w pomoc najuboższym (wzrost o 6 punktów), aranżowanie imprez kulturalnych (wzrost o 6 punktów) oraz wyjazdów wakacyjnych dla dzieci i młodzieży (wzrost o 5 punktów). Więcej ankietowanych twierdzi, iż lokalny kościół inicjuje imprezy kulturalne – odsetek takich deklaracji jest obecnie nieco wyższy zarówno od tego sprzed trzech lat, jak i od notowanego w roku 2005 (wzrost o 5 punktów). Mimo niewielkiej poprawy względem roku 2008, w porównaniu z rokiem 2005 ubyło osób dostrzegających w swojej parafii działalność opiekuńczą, której beneficjentami są dzieci (spadek o 13 punktów wobec roku 2005) oraz adresowaną do osób starych, niedołączonych (spadek o 9 punktów).

Tabela 5

Czy w parafii działającej w Pana(i) osiedlu/wsi organizuje się – poza mszami św., nabożeństwami i innymi praktykami religijnymi – także:	Odpowiedzi twierdzące według terminów badań			
	XII 1994	II 2005	VIII 2008	X 2011
	w procentach			
– pielgrzymki do miejsc kultu w kraju	78	84	76	79
– gazetkę parafialną	-	-	48	60
– pomoc dla najuboższych	49	62	53	59
– pielgrzymki do miejsc kultu za granicą	41	56	53	55
– wyjazdy wakacyjne dla dzieci i młodzieży	39	53	45	50
– różne zajęcia dla młodzieży, jak kluby, harcerstwo itp.	37	48	36	43
– imprezy kulturalne, np. koncerty, wystawy, teatr, chór	34	34	34	39
– imprezy sportowe, turystyczne	18	34	27	33
– opiekę nad ludźmi starymi, niepełnymi	34	42	31	33
– opiekę nad dziećmi	-	44	28	31
– porady dla rodzin przeżywających trudności*	-	38	33	31
– opiekę nad chorymi, hospicjum	-	-	24	24
– pomoc dla bezrobotnych	-	26	19	23
– wypożyczalnię książek	-	19	15	17
– klub emerytów i rencistów	-	-	11	11
– porady medyczne	-	-	9	9
– kawiarenkę parafialną	-	-	7	8
– kursy zawodowe, językowe, komputerowe, korepetycje	4	8	8	7
– inne przedsięwzięcia	3	4	2	6

* Przeżywających rozpad rodziny, problemy wychowawcze, alkoholizm, narkomanie, przemoc itp.

W stosunku do poprzedniego pomiaru nie zmienił się zasięg społecznej działalności parafii. Podobnie jak przed trzema laty przeciętny badany mówi o aktywności na trzech polach, a największa część ankietowanych dostrzega zaangażowanie kościoła w czterech z sześciu wyróżnionych przez nas obszarów.

Tabela 6

Obszary zaangażowania parafii na rzecz lokalnej społeczności	Odpowiedzi respondentów według terminów badań*	
	VIII 2008	X 2011
Średnia arytmetyczna	3,1	3,1
Dominanta	4	4

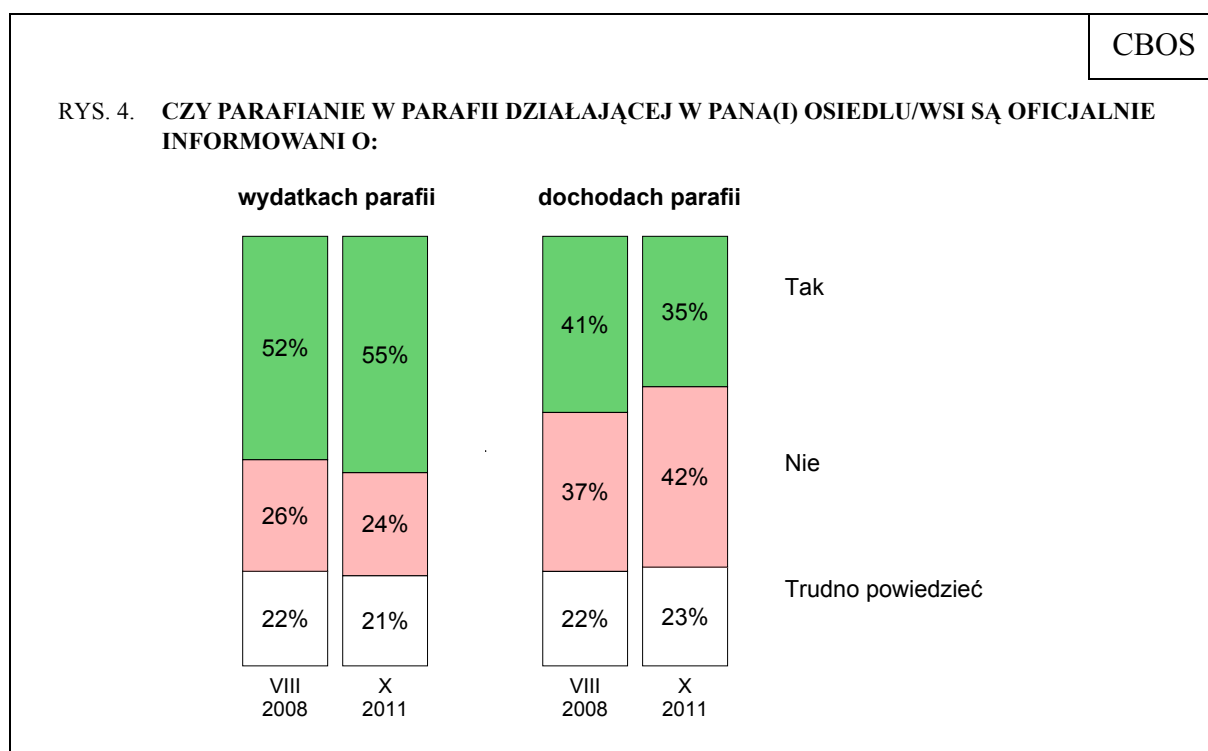
* Uwzględniono odpowiedzi respondentów, którzy udzielili jednoznacznej odpowiedzi („tak” lub „nie”) na co najmniej jedno z dziewiętnastu pytań. Ze względu na mniejszą liczbę itemów w pomiarach realizowanych w 1994 i 2005 roku w prezentowanym zestawieniu nie uwzględniono tych badań

SPRAWY FINANSOWE

Transparentność finansowa Kościoła jest bez wątpienia czynnikiem, który buduje zaufanie do działalności duchownych. Już po raz drugi w naszych badaniach spytaliśmy

ankietowanych o to, czy w ich parafii prowadzona jest polityka jawności, a więc czy parafianie są oficjalnie informowani o wydatkach i dochodach wspólnoty kościelnej. Poprosiliśmy także, by opowiedzieli o panujących w ich parafii zwyczajach związanych z opłatami za kościelne uroczystości rodzinne.

Więcej niż połowa badanych (55%) przyznaje, że w ich lokalnej parafii wierni mają dostęp do informacji o sposobach rozdysponowania parafialnego budżetu, a około jednej trzeciej (35%) deklaruje, że wie o źródłach jego wpływów. W ciągu ostatnich trzech lat nie zmieniła się istotnie liczba respondentów twierdzących, że parafianie są powiadamiani o wydatkach kościoła, natomiast zauważalnie (o 6 punktów) ubyło osób informowanych o jego dochodach.

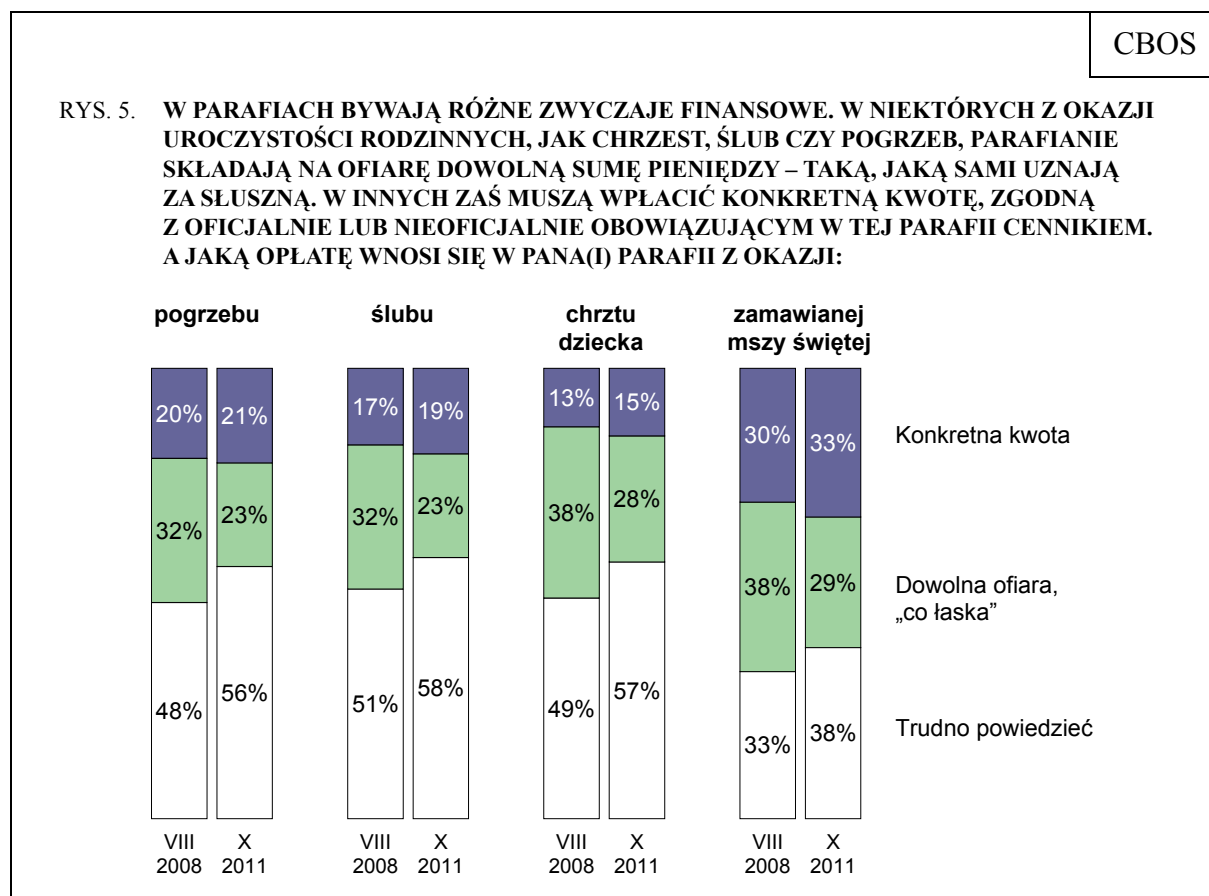
Ograniczenie dostępu do informacji o wpływach do kościelnego budżetu wiąże się ze zmniejszeniem grupy ankietowanych, którzy są w swoich parafiach informowani zarówno o dochodach, jak i o sposobach ich spożytkowania (o 7 punktów, do 34%), i jednocześnie wzrostem odsetka osób mających wiedzę wyłącznie o parafialnych wydatkach (o 8 punktów, do 20%).

Tabela 7

Poinformowanie parafian w parafii działającej w osiedlu/wsi respondenta o jej wydatkach i dochodach*	Odpowiedzi respondentów według terminów badań	
	VIII 2008	X 2011
	w procentach	
Informowanie o wydatkach i dochodach	41	34
Informowanie tylko o wydatkach	12	20
Informowanie tylko o dochodach	0	1
Nieinformowanie ani o wydatkach ani o dochodach	47	45

* Na podstawie odpowiedzi na dwa pytania kwestionariusza. Odpowiedź „trudno powiedzieć” traktowano jako nieinformowanie o wydatkach/dochodach parafii

Od 2008 roku przybyło (o 5–8 punktów) respondentów niezorientowanych w parafialnych zwyczajach dotyczących opłat za różne uroczystości kościelne – obecnie na pytanie dotyczące tych spraw nie potrafi odpowiedzieć od dwóch do trzech piątych respondentów (od 38% do 58%). Badani o wiele rzadziej przyznają natomiast, że w ich lokalnym kościele z takich okazji składa się na ofiarę dowolną sumę pieniędzy – opinię taką, w zależności od ceremonii, o którą pytamy, wyraża od 23% do 29% ankietowanych, czyli o 9 – 10 punktów mniej niż przed trzema laty.

Jeśli wierzyć deklaracjom osób twierdzących, że w ich parafii obowiązuje bardziej bądź mniej oficjalny cennik usług, największych nakładów finansowych wymaga opłacenie uroczystości pogrzebowej (przeciętnie 792 zł, maksymalna wskazana kwota – 7000 zł) oraz ślubnej (przeciętnie 724 zł, maksymalna wskazana kwota – 3000 zł), znacznie mniej kosztowna jest natomiast ceremonia chrztu dziecka (przeciętnie 224 zł, maksymalna wskazana kwota – 1000 zł). Zdecydowanie najmniej płaci się za zamawianą mszę świętą (przeciętnie 58 zł, maksymalna wskazana kwota – 500 zł), średnia cena tej usługi jako jedyna jest jednocześnie porównywalna z tą z 2008 roku – w przypadku pozostałych uroczystości kwoty deklarowane przez badanych okazują się wyższe od notowanych przed trzema laty. W stosunku do ostatniego pomiaru nie zmienił się natomiast ogólny ranking ceremonii ze względu na wysokość wnoszonych z ich tytułu opłat⁴.

Tabela 8

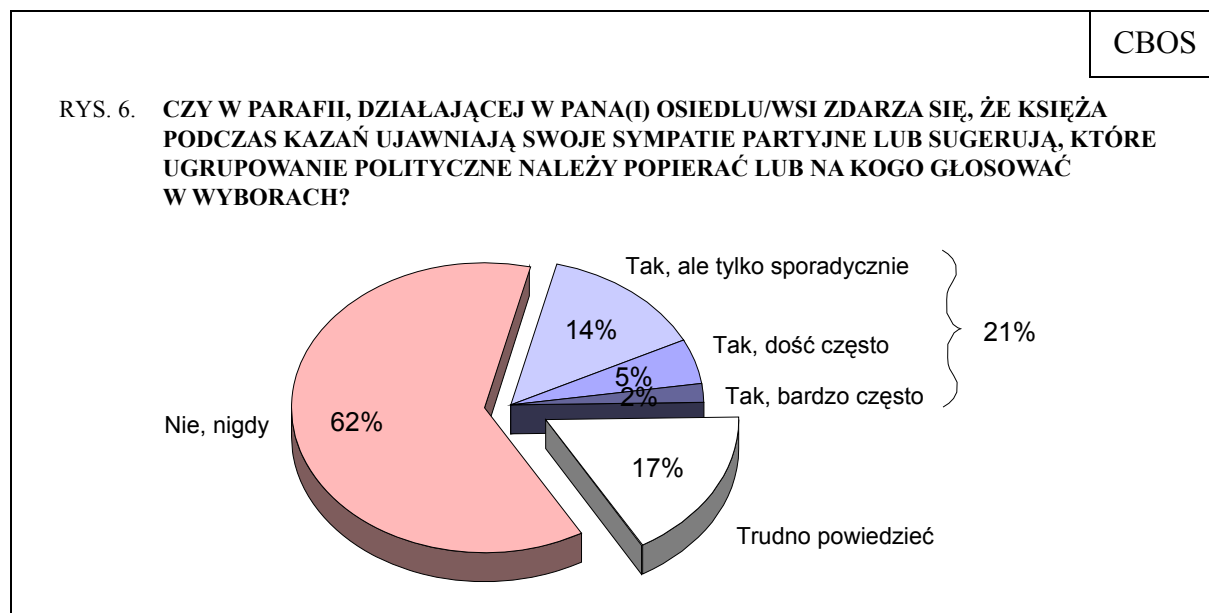
W parafiach bywają różne zwyczaje finansowe. W niektórych z okazji uroczystości rodzinnych, jak chrzest, ślub czy pogrzeb, parafianie składają na ofiarę dowolną sumę pieniędzy – taką, jaką sami uznają za słuszną. W innych zaś muszą wpłacić konkretną kwotę, zgodną z oficjalnie lub nieoficjalnie obowiązującym w tej parafii cennikiem. A jaką opłatę wnosi się w Pana(i) parafii z okazji:	Odpowiedzi respondentów wymieniających konkretną kwotę według terminów badań				Różnica X 2011– VIII 2008)	
	VIII 2008		X 2011		średnia arytmetyczna	maksimum
	średnia arytmetyczna	maksimum	średnia arytmetyczna	maksimum		
– pogrzebu	654 zł (N=201)	4000 zł	792 zł (N=235)	7000 zł	+ 138 zł	+ 3000 zł
– ślubu	639 zł (N=180)	2500 zł	724 zł (N=205)	3000 zł	+ 85 zł	+ 500 zł
– chrztu dziecka	202 zł (N=140)	1500 zł	224 zł (N=162)	1000 zł	+ 22 zł	– 500 zł
– zamawianej mszy świętej	59 zł (N=308)	500 zł	58 zł (N=362)	500 zł	– 1 zł	0 zł

⁴ Ze względu na duże niezorientowanie ankietowanych w kwestii zwyczajów dotyczących opłat za różne uroczystości (czego pośrednią konsekwencją są niewielkie liczebności kategorii podających konkretne kwoty), a także możliwe niezrozumienie pytania przez tych, którzy takie zorientowanie wykazywali (nie do końca wiadomo, czy podając cenę uroczystości respondenci mieli na myśli wartość samej tylko ceremonii kościelnej), wyniki należy traktować z ostrożnością.

AGITACJA POLITYCZNA

Badanie poruszające problematykę życia parafialnego przeprowadzaliśmy w szczególnym okresie – na przełomie września i października tego roku w decydującej fazie była bowiem kampania poprzedzająca wybory parlamentarne. Niejako wykorzystując te okoliczności, postanowiliśmy zapytać badanych o to, czy w ich lokalnej parafii księża podczas kazań zdradzają swoje sympatie polityczne, sugerują, które ugrupowanie należy popierać, bądź czy nakłaniają do głosowania w wyborach na konkretnych kandydatów.

Dwie trzecie respondentów (62%) twierdzi, że takie sytuacje w ich kościele nigdy nie mają miejsca. Zdecydowanie mniejszej grupie osób zdarza się dostrzegać w kazaniach duchownych elementy agitacji politycznej (21%), największa jej część przyznaje jednak, że dzieje się to sporadycznie (14% ogółu badanych).

PARAFIE NA MAPIE POLSKI

OBRAZ PARAFII WIEJSKICH I MIEJSKICH

We wszystkich interesujących nas wymiarach postrzeganie lokalnej parafii jest zróżnicowane przez wielkość miejscowości, w jakiej żyje respondent.

Korzystniejszemu obrazowi wspólnoty kościelnej sprzyja mieszkanie na wsi, a niekiedy także w małym mieście. Ta ogólna prawidłowość widoczna jest przede wszystkim w opiniach na temat transparentności finansowej parafii, postrzeganej przez połowę

ankietowanych z terenów wiejskich (52%) i dwie piąte badanych z największych miast (39%). Tendencję tę można też dostrzec w deklaracjach dotyczących kościelnych mikrostruktur – zauważanych przez cztery piąte mieszkańców wsi i miast do 20 tys. ludności (odpowiednio: 82% i 80%) oraz trzy piąte respondentów z największych ośrodków miejskich (60%), w aktywności prospołecznej lokalnego kościoła – o której prowadzeniu, choćby w niewielkim zakresie, niemal powszechnie mówią ankietowani ze wsi i małych miast (odpowiednio: 90% i 94%), a nieco rzadziej mieszkańcy miast liczących 501 tys. i więcej ludności (80%). Natomiast agitacja polityczna księży – dostrzegana jest częściej w miastach (od 29 do 32%) niż na wsiach (20%).

Tabela 9

Wskaźniki obrazu lokalnej parafii	Odpowiedzi respondentów zamieszkujących:					Ogół respondentów
	wieś (N=420)	miasto do 20 tys. (N=141)	miasto 20–100 tys. (N=211)	miasto 101–500 tys. (N=180)	miasto 501 tys. i więcej (N=146)	
	w procentach					
Działają jakieś mikrostruktury	82	80	78	66	60	75
Brak mikrostruktur lub nie wiadomo czy istnieją	18	20	22	34	40	25
Prowadzi się jakąś działalność na rzecz lokalnej społeczności	90	94	89	82	81	88
Brak działalności lub nie wiadomo czy występuje	10	6	11	18	19	12
Informuje się o wydatkach i dochodach parafii*	52	40	42	41	39	46
Informowanie w co najmniej jednej kwestii nie odbywa się*	48	60	58	59	61	54
Dostrzega się agitację polityczną księży*	20	29	31	32	29	26
Brak agitacji politycznej księży*	80	71	69	68	71	74
* Z analizy wykluczono respondentów, którzy na przynajmniej jedno pytanie wykorzystywane w konstrukcji wskaźnika udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć”						

OBRAZ PARAFII POŁOŻONYCH W POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ
ORAZ PÓŁNOCNO-ZACHODNIEJ CZĘŚCI KRAJU

Nieco większe zaangażowanie religijne mieszkańców województw południowo-wschodnich i centralnych⁵ nie idzie w parze z korzystniejszym obrazem lokalnego kościoła –

⁵ Udział w praktykach religijnych przynajmniej raz w tygodniu deklaruje 55% respondentów z województw wschodnich i 51% – z województw zachodnich, którzy jednocześnie częściej przyznają, że w ogóle nie uczestniczą w tego typu spotkaniach (17% wobec 13%).

w większości dziedzin ich odpowiedzi są zbliżone do wskazań osób z północno-zachodnich obszarów kraju.

Respondenci z obydwu części Polski podobnie oceniają dostępność organizacji parafialnych; nie różnią się też zasadniczo w opiniach na temat zaangażowania kościoła na rzecz społeczności lokalnej. Osoby żyjące na obszarach południowo-wschodnich i centralnych, równie często jak mieszkańcy terenów północno-zachodnich, deklarują też, iż miejscowym duchownym zdarza się zdradzać w trakcie kazań swoje poglądy polityczne. Jediną dziedziną różnicującą obie te grupy są opinie dotyczące oficjalnego informowania parafian o sprawach finansowych wspólnoty – wiedzę zarówno o wydatkach, jak i o wpływach do kościelnego budżetu nieznacznie częściej deklarują respondenci z województw południowo-wschodnich i centralnych, niż z północno-zachodnich (49% wobec 40%).

Tabela 10

Wskaźniki obrazu lokalnej parafii	Odpowiedzi respondentów zamieszkujących w Polsce:		Ogół respondentów
	południowo-wschodniej i centralnej* (N=647)	północno-zachodniej** (N=452)	
w procentach			
Działają jakieś mikrostruktury	76	75	75
Brak mikrostruktur lub nie wiadomo czy istnieją	24	25	25
Prowadzi się jakąś działalność na rzecz lokalnej społeczności	89	87	88
Brak działalności lub nie wiadomo czy występuje	11	13	12
Informuje się o wydatkach i dochodach parafii***	49	40	46
Informowanie w co najmniej jednej dziedzinie nie odbywa się***	51	60	54
Dostrzega się agitację polityczną księży***	26	26	26
Brak agitacji politycznej księży***	74	74	74

* Województwa: lubelskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie, śląskie, świętokrzyskie
 ** Województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, opolskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie
 *** Z analizy wykluczono respondentów, którzy na przynajmniej jedno pytanie wykorzystywane w konstrukcji wskaźnika udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć”

POCZUCIE WIĘZI Z LOKALNĄ PARAFIĄ

Pozytywny obraz działalności parafii sprzyja wytwarzaniu się więzi z lokalnym kościołem.

Obszarem silnie różnicującym stosunek do parafii jest jej **aktywność prospołeczna**. Ankietowani, którzy twierdzą, że ich parafia nie podejmuje działań na rzecz lokalnej społeczności oraz ci, którzy nie są do końca zorientowani w tych kwestiach, czterokrotnie rzadziej niż osoby dostrzegające takie zaangażowanie deklarują poczucie przynależności do wspólnoty religijnej (20% wobec 78%) i trzykrotnie rzadziej uczestniczą w jej życiu (25% wobec 76%). W grupie tej rzadsze jest również deklarowane zaangażowanie na rzecz parafii (12% wobec 34%), poczucie wpływu na jej sprawy (2% wobec 13%) oraz aspiracje w tym względzie (7% wobec 15%).

Większą więź z lokalnym kościołem wykazują także badani deklarujący funkcjonowanie w jego obrębie jakichś **mikrostruktur**. Respondenci ci częściej niż osoby niepotwierdzające istnienia mikrostruktur odczuwają związek z parafią (84% wobec 34%), dwukrotnie częściej uczestniczą też w organizowanych przez nią spotkaniach religijnych (81% wobec 37%). Respondenci zauważający jakiegokolwiek struktury w lokalnej parafii w większym stopniu podejmują się społecznej pracy na jej rzecz (38% wobec 11%), czują, że mają wpływ na to, co się w niej dzieje (14% wobec 2%), a jeśli nie mają, to chcieliby go mieć (17% wobec 7%).

Niemal we wszystkich wymiarach, ale już w dużo mniejszym stopniu, związkowi z lokalną parafią sprzyja także wiedza o finansach wspólnoty oraz niedostrzeżenie w kazaniach księży elementów agitacji politycznej.

Tabela 11

Wskaźniki więzi z lokalną parafią	Odpowiedzi respondentów deklarujących, że w lokalnej parafii:							
	działają jakieś mikro-struktury	brak mikro-struktur lub nie wiadomo czy istnieją	prowa-dzi się jakaś działalność na rzecz lokalnej społeczności	brak działalności lub niewiado-mo czy występuje	infor-muje się o wydatkach i dochodach parafii	informo-wanie w co najmniej jednej dziedzinie odbywa się	dostrze-ga się agitację polityczną księży	brak agitacji politycznej księży
	(N=829)	(N=270)	(N=967)	(N=132)	(N=576*)	(N=449*)	(N=236*)	(N=674*)
w procentach								
Czują się członkami lokalnej parafii	84	34	78	20	92	74	71	82
Praktykują w lokalnej parafii	81	37	76	25	88	74	71	82
Społecznie pracują na rzecz kościoła i parafian	38	11	34	12	45	28	27	39
Nie mają wpływu na sprawy lokalnej parafii, ale chcieliby mieć	17	7	15	7	16	14	7	16
Mają poczucie wpływu na sprawy lokalnej parafii	14	2	13	2	19	9	19	15
* Z analizy wykluczono respondentów, którzy na przynajmniej jedno pytanie wykorzystywane w konstrukcji wskaźnika udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć”								

Warto w tym miejscu podkreślić, że wykazany powyżej zależnościom nie można bezkrytycznie nadawać charakteru przyczynowo-skutkowego. Najbardziej intuicyjna ich interpretacja nakazywałaby upatrywać przyczyn większej więzi z parafią w lepszym jej dostosowaniu do lokalnej rzeczywistości, czy bardziej rozwiniętej strukturze. Z drugiej jednak strony dla oceny wspólnoty – szczególnie w wymiarze jej zaangażowania na rzecz parafian i obecności mikrostruktur – kluczowa jest znajomość lokalnego kościoła, bez wątpienia lepsza u osób włączających się w jego życie. Brak takiej wiedzy może skutkować przedstawieniem parafii w gorszym świetle. Nie ulega też wątpliwości, iż samo poczucie związku z kościołem może przekładać się na korzystniejszy jego obraz. Argumentem przemawiającym – choć również nie bez pewnych zastrzeżeń – za słusnością tego konkurencyjnego toku rozumowania, jest fakt, iż silnie korelująca ze wskaźnikami więzi

z parafią⁶ częstość udziału w praktykach religijnych bardzo wyraźnie przekłada się na wszystkie dziedziny jej oceny: osoby regularniej praktykujące religijnie częściej dostrzegają w swoich kościołach różne struktury, przejawy zaangażowania wspólnoty na rzecz parafian, jej transparentność finansową oraz to, że kazania wolne są od politycznej agitacji.

Tabela 12

Wskaźniki obrazu lokalnej parafii	Odpowiedzi respondentów uczestniczących w praktykach religijnych:				Ogół respondentów
	co najmniej raz w tygodniu	1–2 razy w miesiącu	kilka razy w roku	w ogóle w nich nieuczestniczący	
	(N=587)	(N=182)	(N=171)	(N=159)	
w procentach					
Działają jakieś mikrostruktury	92	80	55	32	75
Brak mikrostruktur lub nie wiadomo czy istnieją	8	20	45	68	25
Prowadzi się jakąś działalność na rzecz lokalnej społeczności	95	95	83	59	88
Brak działalności lub nie wiadomo czy występuje	5	5	17	41	12
Informuje się o wydatkach i dochodach parafii*	56	40	22	13	46
Informowanie w co najmniej jednej kwestii nie odbywa się*	44	60	78	87	54
Dostrzega się agitację polityczną księży*	19	37	28	48	26
Brak agitacji politycznej księży*	81	63	72	52	74
* Z analizy wykluczono respondentów, którzy na przynajmniej jedno pytanie wykorzystywane w konstrukcji wskaźnika udzielili odpowiedzi „trudno powiedzieć”					

★

★

★

Podsumowanie niniejszych rozważań należy rozpocząć od podkreślenia, że prezentowane dane w żadnym razie nie dostarczają informacji o obiektywnej sytuacji polskich parafii. Ukazują one obraz parafialnej rzeczywistości, kondycję wspólnot kościelnych, widzianą oczami żyjących w nich ludzi. To swoiste odbicie stanu faktycznego,

⁶ Odpowiednie współczynniki siły związku wynoszą: częstość praktykowania religijnego x (1) poczucie przynależności do wspólnoty: tau-b=0,53; p<0,001, (2) społeczna praca na rzecz Kościoła i parafian: v=0,33; p<0,001, (3) poczucie wpływu na sprawy parafii: tau-b=0,34; p<0,001, (4) aspiracje w tym względzie: tau-b=0,25; p<0,001. Więcej na ten temat w komunikacie CBOS „O religijnym i społecznym zaangażowaniu Polaków w lokalnych parafiach”, listopad 2011 (oprac. R. Boguszewski).

niekiedy wielce nieprecyzyjne, co z jednej strony samo w sobie stanowi cenną informację, z drugiej jednak w wielu przypadkach utrudnia wyciągnięcie klarownych wniosków.

Jaki obraz lokalnych parafii wyłania się z opinii Polaków? Na pewno rozmyty. Spowodowane to jest brakiem wiedzy zarówno na temat funkcjonujących w parafiach mikrostruktur, inicjatyw podejmowanych na rzecz parafian, jak i obowiązujących we wspólnotach zwyczajach finansowych. Sytuacja ta musi być dla duchownych nie lada wyzwaniem – z całą pewnością bowiem obojętność osób świeckich nie służy rozwijaniu współpracy z lokalną społecznością. O ile jednak znaczny poziom niewiedzy respondentów jest w naszych badaniach stałym elementem opisu parafialnej rzeczywistości, o tyle oceny osób, które wydają się w życiu wspólnot zorientowane, odsłaniają drugi, dynamiczny wymiar obrazu rzeczywistości parafialnej: choć w kolejnych pomiarach nie zmienia się percepcja zasięgu działalności społecznej parafii, to jednak deklaracje badanych wskazują na zanik już wcześniej rzadziej zauważanych struktur oraz zmniejszanie transparentności finansowej Kościoła. Trudno jednak stwierdzić, czy spostrzeżenia te odwzorowują faktyczne tendencje, czy wynikają raczej z tego, że w ostatnich latach obserwujemy powolny, acz konsekwentny wzrost odsetka Polaków mniej zaangażowanych religijnie, a więc tych, którzy mniej wiedzą, i którym wyrażanie krytycznych opinii na temat Kościoła przychodzi dość łatwo.

Opracowała

Natalia HIPSZ